

Lucius Annaeus Senecas 'Moralske breve' til Lucilius, 5. bog

oversat af Kell Commerau Madsen og Hans Gregersen

Seneca 42

1 Har den mand allerede overbevist dig om, at han er et godt menneske? Det kan man da hverken blive eller blive klar over så hurtigt. Ved du, hvad jeg mener med 'et godt menneske' her? Den næstbedste, for den allerbedste fødes måske som fugl Fønix¹ én gang hvert 500. år. Det er ikke mærkeligt, at storhed kun opstår med mellemrum. Gennemsnit og middelklasse leverer tilfældet tit, men undtagelsen udmærker sig alene ved at være sjælden.

2 Men din ven er stadig langt fra det, han stiller i udsigt, og hvis han vidste, hvad et godt menneske var, ville han endnu ikke tro, han var det. Måske ville han endda tvivle på, han kunne blive det. 'Jamen, han tager afstand fra de onde.' Det gør selv de onde. Der er faktisk ikke nogen større straf for ondskab end ubehag ved en selv og modvilje fra ens nærmeste. (3) 'Men han afskyer dem, der ikke har magt over sig selv, hvis de pludselig får stor magt.' Sådan vil det gå ham selv i samme situation. Mange menneskers fejl er ikke til at se, fordi der ikke er tilstrækkelig magt bag dem, men bliver der det, vil de i lige så høj grad slippe dem løs som de succesrige, hvis fejl er tydelige. De mangler bare redskaberne til at udfolde deres slethed. (4) På samme måde kan man uden risiko røre ved en giftslange, når den er stiv af kulde. Den mangler ikke gift, men giften er ikke aktiv. Der er mange, der kun venter på tilfældets gunst for at turde udfolde deres grusomhed, ærgerrighed og ødselhed, som de værste gør det. For at forstå, at de ønsker det samme, så giv dem magt, som de har agt.

5 Kan du huske, at du hævdede, at du havde styr på en bestemt person? Dengang sagde jeg, at han var flyvsk og ustabil, og at du ikke havde fat i hans fod, men i vingen. Det var ikke sandt. Du havde fat i en fjer, som han smed, før han flygtede. Du ved, hvor

---

1. Mytisk fugl, der blev født hvert 500. år. Den brændte op i sin rede, og af asken opstod en ny fugl Fønix.

meget han senere rendte om hjørner med dig, hvor meget han gav sig i kast med, som ville gå galt. Han kunne ikke se, at han var til fare for sig selv ved at være det for andre. Han skænkede det ikke en tanke, hvor dyrt købt det, han stræbte efter, var, også selv om det ikke var overflødigt.

6 Når vi gerne vil have noget og sætter meget ind på at få det, skal vi derfor være opmærksomme på, om der overhovedet er nogen fordel ved det, eller om ulempen ikke er større. Nogle ting er overflødige, og nogle er ikke så meget værd. Men det indser vi ikke, og det, vi tror, er gratis, koster allermest. (7) Ikke nok med at det afslører vores dumhed, at vi kun mener at have en udgift, når vi betaler penge for noget. Vi bruger tilmed ordet 'gratis' om det, som vi betaler for med os selv. Det, som vi ikke ville købe, hvis vi skulle give vores hus eller et smukt beliggende og udbytterigt gods for det, det skaffer vi os hellere end gerne, selv om vi får bekymring, risiko og tab af ære, frihed og tid med i købet. Så lidt er man værd i egne øjne.

8 Lad os derfor i alle vore overvejelser og forhold bære os ad på samme måde, som når vi vil købe noget hos en købmand. Vi må se på, hvor meget det, vi ønsker os, faktisk koster. Ofte betaler man dyrt for ingenting. Jeg kan pege på mange ting, som det har kostet os friheden at skaffe os eller få foræret. Vi ville eje os selv, hvis vi ikke ejede dem. (9) Det er altså det, du skal overveje, ikke blot når du vil anskaffe dig noget, men også, når du vil afstå det. 'Det bliver et tab.' Jamen det har jo ikke noget med dig at gøre. Du kan lige så let undvære det nu, som du kunne før. Har du haft det længe, kommer tabet, efter at du er blevet mæt af det, og har du ikke haft det længe, sker det, før du har vænnet dig til at have det. 'Du får færre penge.' Jamen også mindre besvær. 'Mindre indflydelse.' Jamen også færre fjender.

10 Se dig omkring på alle de ting, som driver os ud i vanvid, og som vi græder så meget over at miste. Så vil du forstå, at det ikke er selve tabet, der tynger os, men forestillingen om tab. At de ting er væk, mærker man ikke, men man spekulerer på det. Den, der ejer sig selv, har intet mistet. Men hvor er det få, det lykkes for at eje sig selv! Hav det godt.

Seneca 43

1 Du spørger, hvordan jeg har fået det at vide, hvem det er, der har fortalt mig, at du spekulerer på noget, som du ikke har snakket med nogen om. Den, der ved mest: rygтет. 'Hvad for noget?', siger du, 'er jeg betydningsfuld nok til at sætte et rygte i gang?' Lad være med at måle dig selv med mine omgivelser; du skal gøre det med dine egne. (2) Alt hvad der rager op på et sted, er stort i den sammenhæng. Størrelse har nemlig ikke noget bestemt mål. Det er sammenligningen, der gør det stort eller småt. Et skib, der er stort på en flod, er lille bitte til havs, og et rør, der er stort på ét skib, er ubetydeligt på et andet. (3) Uanset om du ser ned på dig selv, er du nu i din provinsposition en stor mand. Hvad du laver, hvordan du spiser og sover, er genstand for nysgerrig interesse. Så meget mere bevidst skal du leve. Regn dig for lykkelig den dag, du formår at leve i fuld offentlighed, når dine mure skærmer, men ikke skjuler dig. For de fleste af os har den opfattelse, at de mure, der omgiver os, ikke er til for at beskytte os, men for at holde vores laster bedre skjult.

4 Her er noget, som du kan vurdere vores adfærd ud fra. Du kan nok ikke finde nogen, der kan leve for åben dør. Det er vores samvittighed, ikke vores hovmod, der sætter vagter ved indgangen. Vi lever sådan, at et pludseligt blik er en pågribelse. Men hvad nytter det at gemme sig af vejen og forsøge at undgå folks øjne og ører? (5) En god samvittighed kalder folk til, en dårlig er selv i ensomhed bekymret og urolig. Hvis det, du gør, er redeligt, kan du lade alle vide det. Er det skændigt, ja hvad gavner det så, at ingen ved det, når du selv ved det? Åh, din stakkel, hvis ikke du regner det vidne for noget!

Hav det godt.

Seneca 44

1 Nu har du igen fremstillet dig selv som en ubetydelighed. Du hævder, at først din fødsel og siden tilfældet har givet dig ringe kår, men faktisk kan du rive dig løs fra mængden og hæve dig op til den højeste menneskelige lykke. Hvad godt der end ellers er i filosofien, er der i al fald det, at den ikke ser på ens stamtavle. Hvis man går langt

nok tilbage, stammer alle fra guderne. (2) Du er romersk ridder, og din arbejdsomhed har ført dig frem til denne rang. Jamen, riddernes 14 rækker² er ved Gud spærret for mange, senatet giver ikke alle adgang, og selv militæret er kræsnt med at udvælge folk til hårdt arbejde og farer. Enhver har derimod adgang til det gode sind, dér tilhører vi alle adelen. Filosofien hverken afviser eller udvælger nogen, den stråler for alle. (3) Sokrates var ikke patricier³, Kleanthes⁴ slæbte vand og vandede haver som daglejer, adel gjorde ikke Platon til filosof⁵, men filosofien gjorde ham ædel. Hvorfor betvivle, at du kan blive som dem? De er alle dine forfædre, hvis du viser dig værdig til dem. Det gør du ved til stadighed at overbevise dig selv om, at ingen overgår dig i adel. (4) Vi har alle sammen lige mange forfædre. Enhver kan føre sin oprindelse længere tilbage, end man kan huske. Platon siger, at alle konger uden undtagelse stammer fra slaver, og alle slaver fra konger. Vekslende tider og tilfældet har blandet og vendt op og ned på det hele. (5) Hvem er ædel? Den, som naturen har givet anlæg for det gode. Det er det eneste, man skal se på. Men hvis du insisterer på at tale om afstamning, stammer vi alle uden undtagelse fra den tid, som ingen fortid har. Fra verdens første begyndelse lige til nu går der en afvekslende linje gennem guldglans og griseri. Det er ikke en sal fyldt med tilrøgede anebilleder⁶, der adler et menneske. Vi har ikke ære af andres liv, og deres handlinger er ikke vores. Sjælen adler den, der kan hæve sig over tilfældet fra hvilket som helst vilkår.

6 Tænk derfor på dig selv, ikke som romersk ridder, men som frigiven. Du kan nå dertil, at du som den eneste er fri blandt frie borgere. 'Hvordan?', spørger du. Ved at skelne mellem godt og ondt uden at tage hensyn til folks mening. Man skal ikke se på, hvor noget kommer fra, men hvad det fører til. Hvis det er noget, som kan gøre livet lykkeligt, er det et gode i sig selv, for det kan ikke udarte til noget ondt. (7) Hvor er det så, folk tager fejl, når de alle vil have det lykkelige liv? De forveksler det med midlerne og fjerner sig fra det, mens de søger det. Essensen af det lykkelige liv er fuld tryghed og usvækket tillid til livet, men de formelig samler på grunde til bekymring og bærer eller

-
2. Medlemmerne af den romerske ridderstand havde som et af deres privilegier plads på de 14 første rækker i teatret.
  3. Medlem af fornem familie.
  4. Stoisk filosof (ca. 330 - 231 fvt.), Zenons efterfølger som leder af den stoiske skole.
  5. Filosofen Platon var ud af en gammel attisk adelsslægt.
  6. De romerske adelsfamilier havde ret til at lade fremstille voksportrætter af deres forfædre.

rettere slæber deres bagage ad livets farefulde vej. Således kommer de til stadighed længere væk fra virkeliggørelsen af det, de søger, og jo mere de anstrenger sig, jo mere står de i vejen for sig selv og føres baglæns. Det er ligesom dem, der løber rundt i en labyrint, selve deres hastværk får dem til at fare vild.

Hav det godt.

Seneca 45

1 Du klager over manglen på bøger der, hvor du er. Det betyder ikke noget, hvor mange, men hvor gode bøger du har. En bevidst læsning gavner, spredt læsning fornøjer. Den, der ved, hvor han vil hen, skal følge én rute, ikke strejfe om på flere. Det er ikke at rejse, men at flakke om. (2) Du siger: 'Jeg ville gerne, at du gav mig lige så mange bøger, som du giver mig gode råd'. Jeg er sandelig da parat til at sende dig alle dem, jeg har, og tømme hele lageret. Jeg ville også rejse ned til dig, hvis jeg kunne. Hvis ikke det var, fordi jeg regner med, at din embedsperiode snart nærmer sig afslutningen, havde jeg pålagt mig sådan en gammelmandsekspedition, og hverken Skylla og Charybdis⁷ eller det sagnomspundne stræde havde kunnet skræmme mig fra det. Jeg var endda ikke bare sejlet, men svømmet over, hvis bare jeg kunne omfavne dig og med egne øjne vurdere, hvor meget du er vokset sjæleligt. (3) I øvrigt, når du ønsker at få tilsendt mine bøger, får det mig lige så lidt til at se på mig selv som en god skribent, som jeg ville tro, jeg var smuk, hvis du bad om mit billede. Jeg ved, det er udtryk for venlighed, ikke for en reel vurdering, og hvis det er udtryk for en vurdering, så har venlighed dikteret dig den.

4 Uanset hvad skal du læse mine bøger sådan, at jeg stadig søger sandheden, ikke kender den, ja søger den hårdnakket. For jeg har ikke solgt mig til nogen, jeg bærer ikke en andens navn. Jeg har stor tiltro til store mænds dømmekraft, men forbeholder også min egen en vis ret. For de har også efterladt os noget uopdaget, som vi selv skal lede efter, og måske havde de fundet det nødvendige, hvis de ikke også havde ledt efter det overflødige. (5) De har spildt megen tid på ordkløveri og spidsfindige diskussioner, der

---

7. I mytologien to havuhyrer på hver side af et smalt stræde, som bl.a. Odysseus passerede på sin hjemrejse. Strædet blev i oldtiden identificeret med Messinastrædet.

opøver en unødigt skarphed. Vi binder knuder og knytter tvetydig betydning til ord for siden at løsne dem igen. Har vi så god tid? Har vi allerede lært at leve, lært at dø? Vi skal bruge hele vores tankekraft på at forebygge, at virkeligheden, ikke ordene, snyder os.

6 Hvorfor skelner du mellem ord, der har næsten samme betydning? Den klemme kommer ingen nogensinde i, undtagen i diskussioner. Det er virkeligheden, der narrer os. Brug din skelneevne på den. Vi tager det onde for det gode. Vores ønsker i dag går imod det, vi ønskede i går. Vores løfter er indbyrdes modstridende, vores planer ligeså. (7) Hvor meget ligner smiger ikke venskab! Den efterligner det ikke blot, men overtrumfer det og går endnu længere. Smiger modtages med åbne og velvillige ører og når dybt ned i vores indre, men det, vi allerhelst vil høre, er lige præcis det, der skader. Lær mig at se forskel! I stedet for en ven kom der en indsmigrende fjende. Lasterne sniger sig ind på os under navn af dyder. Dumdristighed går under betegnelsen tapperhed, sløvhed kaldes mådehold, og den frygtsomme går for at være forsigtig. Med sådanne fejltagelser løber vi en stor risiko. Giv tingene sikre mærkater. (8) I øvrigt er den, der bliver spurgt, om han har horn, ikke så naiv, at han mærker efter på panden. Han er heller ikke så dum og sløv, at han ikke ved det, før man har overbevist ham om det med en raffineret bevisførelse. Sådant noget drilleri er uskadeligt, ligesom tryllekunstnernes bægre og bolde, hvor det netop er bedraget, der er underholdende. Hvis jeg gennemskuer, hvad der sker, er det ikke længere sjovt. Det samme siger jeg om disse ordlege (for hvad skulle jeg ellers kalde sofismerne?). De skader ikke den uvidende og er ikke til nogen nytte for den indsigtfulde.

9 Hvis du alligevel ønsker at afklare ordenes tvetydigheder, så lær os, at den lykkelige ikke er den, man i almindelighed kalder lykkelig, den som svømmer i penge. Den lykkelige er den, for hvem alt det gode er i sjælen, som er rank, har format og træder alt, der vil imponere, under fode, den, som ikke kan finde nogen, han vil bytte med, og som alene bedømmer et menneske på det, der gør ham til menneske, og som anvender naturen som læremester, indretter sig efter dens love og lever, som den foreskriver. Ingen kraft kan få hans goder fra ham, han vender ulykker til det gode og er sikker i sin dom, ligevægtig og frygtløs. En kraft kan bevæge ham, men ingen kan ryste ham. Når tilfældet med den største kraft udslynger sit farligste våben, så sårer det ham ikke, men prikker kun til ham, og det endda sjældent. De øvrige våben, tilfældet bekæmper

menneskeslægten med, preller af ligesom hagl. Når de slår mod et hus, larmer de uden at genere beboeren og opløses så.

10 Hvorfor holder du mig fast i 'løgneren'⁸, som du selv kalder den sofisme, som der er skrevet så mange bøger om? Se, hele min livsførelse lyver for mig. Afslør den, få den til at sige sandheden, hvis du er skarp nok. Den regner dét for nødvendigt, som for en stor del er overflødigt, men det, som ikke er overflødigt, har heller ikke nok drivkraft i sig til at give medgang og lykke. At noget er nødvendigt, gør det ikke til et gode. Vi udvander nemlig det gode, hvis vi regner brød, grød, og hvad man ellers ikke kan leve foruden, med til det. (11) Det, der er et gode, er under alle omstændigheder nødvendigt, men det nødvendige er ikke under alle omstændigheder et gode, eftersom også nogle meget ubetydelige ting er nødvendige. Ingen er så uvidende om det godes værd, at han lader det omfatte sådanne daglige fornødenheder.

12 Hvad så? Vil du ikke hellere anstrenge dig for at vise alle, at der går en masse tid med at opnå noget overflødigt, og at manges liv er passeret forbi, mens de samlede midler til livet? Se på hver enkelt, betragt dem alle under et. Alles liv er uden undtagelse rettet mod morgendagen. (13) Du spørger, hvad der er forkert ved det? Det grænseløse. De lever nemlig ikke, men de skal til at leve. Alt udskyder de. Selv om vi var opmærksomme på livet, ville det dog løbe fra os, men nu, hvor vi tøver, løber det forbi, som om det slet ikke er vores. Det afsluttes på den sidste dag, men går til spilde hver dag.

Men for ikke at overskride et brevs længde, så der er mere, end der kan være i den læsendes venstre hånd⁹, vil jeg udskyde striden med dialektikerne til en anden dag. De er alt for spidsfindige og kun optaget af ét punkt, og ikke et punkt blandt mange.

Hav det godt.

---

8. Den sofisme, dvs. logiske fejlslutning, der hentydes til, kendes i flere varianter. En af dem lyder: Du siger, du lyver, og du taler sandt; ergo lyver du.

9. Man læste som vi fra venstre mod højre, og bogrullen blev derfor, efterhånden som læsningen skred frem, rullet fra højre over i venstre hånd.

Seneca 46

1 Din bog er kommet, den du havde lovet mig, og jeg åbnede den for at lystlæse lidt, bare for at smage, men så charmerede den mig, så jeg blev ved. Du må være klar over, at den er velskrevet, for den forekom mig kort, selv om den har et større omfang, end dine og mine bøger ellers har, og ved første øjekast kan ligne en bog af enten Livius¹⁰ eller Epikur. Sådan en nydelse var det at blive grebet og ført med, at jeg læste den til ende i et stræk. Solen lokkede mig, sulten meldte sig, skyer trak sammen, alligevel tømte jeg den helt. (2) Ikke alene nød jeg det, jeg glædede mig. Sikke en begavelse, sikke tanker! 'Sikke en udladning', ville jeg sige, hvis der havde været en pause, eller det var dukket op engang imellem, men nu var det ikke udladning, det var varig kraft. Stilen er stærk og respektfuld; ikke desto mindre er det indimellem mildt og behageligt. Kraftfuld og rank, sådan ønsker jeg, du fortsætter. Stoffet bidrager også. Man skal vælge noget, der er så frugtbart, at det griber og ansporer tanken.

3 Jeg vil skrive mere om din bog, når jeg har haft fingre i den igen. Mit indtryk har endnu ikke fæstnet sig, som om det er noget, jeg ikke har læst, men bare hørt. Giv mig lige lov til at gå den efter i sømmene. Bare rolig, du får min oprigtige mening. Sikke et held for dig, at du ikke ejer noget, som kan få folk til at lyve for dig på så lang afstand! Hvis ikke det var, fordi vi også lyver uden grund, af bar vane.

Hav det godt.

Seneca 47

1 Jeg er glad for at høre fra folk, der har besøgt dig, at du behandler dine slaver som fuldgyldige medlemmer af husstanden. Det passer til et menneske med din indsigt og dannelse. 'De er slaver'. Nej, tværtimod mennesker. 'De er slaver'. Nej, kammerater. 'De er slaver'. Nej, dårligt stillede venner. 'De er slaver'. Nej, medslaver; tænk på, at tilfældet har samme magt over begge. (2) Derfor ler jeg ad dem, som mener, det er en skændsel

---

10. Romersk historieskriver (59 fvt. - 17 evt.). Forfatter til stort værk i 142 bøger om Roms historie fra de ældste tider til hans egen tid.

at spise sammen med sin slave. Det gør de kun, fordi man på arrogant vis lader en hel flok slaver stå omkring sig, når man spiser. Herren æder mere, end han kan klare, og med sit umådeholdne begær propper han sin mave, der er stopfuld og ikke længere virker. Han har større besvær med at få alt ud end med at få det ind. (3) Men de stakels slaver må ikke engang åbne munden for at sige noget. Enhver mumlen bremses med en lussing, og selv ikke ufrivillige lyde som hoste, nysen og hikke er undtaget fra pisk. Bliver stilheden brudt af den mindste lyd, falder der en stor straf. Hele natten står de dér, sultende og stumme. (4) Konsekvensen er, at de, der ikke har lov til at tiltale deres herre, bagtaler ham. Men de, som havde lov til at tale sammen, også med deres herre, og som ikke havde mundkurv på, var villige til at lægge hovedet på blokken og sætte livet ind for ham. De talte i selskaber, men tav under tortur.¹¹ (5) Der er det samme hovmod i den velkendte talemåde, at man har lige så mange fjender, som man har slaver. De er ikke vores fjender, men vi gør dem til det.

Alt det andet grusomme og umenneskelige vil jeg forbigå. Vi behandler dem jo ikke engang som mennesker, men som trækdyr. Når vi har lagt os til bords, er der én, der tørrer spyt op, mens en anden ligger på gulvet og samler op efter de fulde gæster. (6) En trancherer kostbart fjerkræ. Med kyndig hånd fører han kniven sikkert gennem bryst og gump og skærer småstykker ud, den stakkel, som ene og alene lever for at skære fede fugle fint op. Og dog skal man måske have mere ondt af den, som af nydelsessyge giver ordre til det, end af ham, som er tvunget til at lære det. (7) En mundskænk i kvindetøj kæmper mod alderen. Han kan ikke slippe ud af puberteten, men tvinges tilbage. Selv om han allerede er soldat, er hans hud glat, fordi kropshårene er gnedet eller ligefrem revet af. Han skal holde sig vågen hele natten, som er delt mellem herrens fuldskab og liderlighed, og i soveværelset er han mand, i selskabet dreng. (8) En anden er betroet bedømmelsen af gæsterne. Den stakkels mand står og prøver at finde ud af, hvem der skal inviteres igen dagen efter på grund af smiger, fråds og frisprog. Dertil kommer indkøberne, som har et indgående kendskab til herrens smagsløg, hvilken delikatesse der vil begejstre ham, hvad han nyder synet af, hvad der er så nyt, at det kan vække den appetit, han ikke har, hvad han væmmes ved, fordi han allerede har fået nok, og hvad han har lyst til lige den dag.

---

11. Slaver blev afhørt under tortur.

Med disse slaver kan han ikke holde ud at spise, han mener, det er nedværdigende at lægge sig til bords sammen med dem. Du godeste gud! Hvor mange af dem er ikke hans herrer! (9) Jeg har set Callistus¹² herre stå foran hans dørtærskel og set, hvordan den mand, som havde hængt 'til salg'-skiltet på ham, og ført ham frem blandt de forka-stede slaver, blev udelukket, mens andre gik ind. Det var takken fra den slave, der blev solgt i den første afdeling, dér hvor auktionarius afprøver stemmen. Han forsmåede ham til gengæld og anså ham ikke for værdig til sit hus. Herren solgte Callistus, men hvor meget solgte Callistus ikke siden til herren!

10 Tænk på, at den, du kalder din slave, er født af samme sæd, lever under samme himmel og på samme måde trækker vejret, lever og dør! Du kan lige så vel betragte ham som en fri mand, som han kan betragte dig som slave. Ved Varus¹³ nederlag slog tilfældet ned på mange meget fornemme unge mænd, der ellers gennem militærtjenesten kunne se frem til en plads i senatet. Det gjorde én til hyrde, en anden til vagt ved en hytte. Foragt du bare det menneske, der er ramt af det tilfælde, der kan ramme dig, altimens du foragter!

11 Jeg vil ikke her give mig i kast med en diskussion af det vidtstrakte emne om vores behandling af slaver. Der er ingen grænser for vores hovmod, grusomhed og foragt. Det, jeg anbefaler, er kort og godt: Du skal omgås den magtesløse sådan, som du ønsker, den magtfulde omgås dig. Hver gang, du kommer i tanke om, hvor meget du kan tillade dig over for din slave, skal du huske, at din herre kan tillade sig lige så meget over for dig. (12) Du siger: 'Men jeg har ingen herre'. Det er gode tider, måske vil du få det. Er du ikke klar over, hvor gammel Hecuba¹⁴ var, eller Kroisos¹⁵, Dareios' mor¹⁶, Platon¹⁷ eller Diogenes¹⁸ var, da de blev slaver?

-
12. Tidligere slave frigivet af kejser Caligula. Det vides ikke, hvem den omtalte tidligere herre er.
  13. Romersk general. Blev under et felttog ind i Germanien i år 9 ledt i et baghold og led et katastrofalt nederlag, hvor han mistede tre legioner. De af hans soldater, der ikke blev dræbt, blev taget til fange og solgt som slaver. Selv begik han selvmord.
  14. Dronningen i Troja (på græsk: Hekabe). Ved Trojas fald blev hun taget til fange og gjort til slave.
  15. Konge af Lydien. Hans rige blev erobret af perserkongen Kyros omkring 545 fvt., og han blev Kyros' slave.
  16. Perserkongens mor blev taget til fange af Alexander den Store i 333 fvt.
  17. Tyrannen Dionysios i Syrakus forsøgte ifølge en legende at sælge filosofen Platon som slave.
  18. Den kyniske filosof Diogenes fra Sinope (ca. 400 - 325 fvt.) blev efter sigende solgt som slave.

13 Du skal omgås din slave med mildhed, ja endda venlighed. Inddrag ham i samtalen, tag ham med på råd og byd ham med til bords. Her hører jeg snobbernes råbekor: 'Måge til nedværdigelse og skændsel!' De selv samme vil jeg gribe i at kysse hånden på andres slaver. (14) Kan I da ikke se, hvordan vores forfædre sikrede herrerne mod had og slaverne mod foragt? De kaldte herren familiens far og slaverne familiemedlemmer¹⁹, en betegnelse, der har holdt sig til i dag i mimerne²⁰. De fastlagde en festdag²¹, ikke for at herrerne kun skulle spise med slaverne på den dag, men for at de i hvert fald gjorde det. De tillod dem at forvalte embeder i husstanden og afgøre stridigheder, og de betragtede husstanden som et mini-samfund.

15 'Vil du da have, at jeg skal hente alle slaverne ind i spisestuen?' Lige så lidt som alle fri. Det er forkert af dig at tro, at jeg vil afvise nogle, fordi deres arbejde er for beskidt, som for eksempel ham muldyrpasseren eller ham oksedriveren. Jeg bedømmer dem ikke på deres opgaver, men på deres karakter. Den er man selv ansvarlig for, tilfældet tildeler opgaver. Nogle skal spise med dig, fordi de er værdige til det, andre for at blive det. Hvis der så hænger noget slaveagtigt fast ved dem fra det beskidte miljø, vil samværet med fine mennesker slå det af dem. (16) Kære Lucilius, du skal ikke kun søge venner på forum og i senatet. Hvis du ser godt efter, vil du også finde én derhjemme. Ofte ligger godt materiale uudnyttet hen og mangler forarbejdning. Prøv dig frem og bliv klogere. Det er tåbeligt, når en, der vil købe en hest, ikke ser på hesten selv, men på dens dækken og bidsler, og det er endnu tåbeligere, når man bedømmer et menneske enten ud fra dets påklædning eller de vilkår, der ligesom tøjet blot er noget, vi er i. (17) 'Han er slave'. Men måske fri i sindet. 'Han er slave'. Skal det skade ham? Hvem er ikke det? Én er slave af sin lyst, en anden af sit begær, en af sin ærgerrighed, alle af håb og frygt. Jeg kan nævne en konsular, der ligger under for en gammel kone, og en rigmand, der ligger under for en slavepige, jeg kan vise dig meget fornemme unge mænd, som er tjenere for pantomimeskuespillere. Det værste slaveri er det frivillige. Derfor skal du ikke lade snobberne afskrække dig fra at være munter sammen med dine slaver og ikke hovmodigt overlegen. Det er bedre, at dine slaver dyrker dig, end at de frygter dig.

---

19. Det latinske ord 'familia' betyder husstand og omfatter alle medlemmerne af den, dvs. også slaver. 'Familiars' blev brugt om slaverne.

20. En form for løssluppen farce.

21. Ved Saturnalierne, en fest, der blev holdt fra den 17. til den 23. december, var det skik, at herrer og slaver byttede roller for en dag. Se brev 18.

18 Her vil nogen indvende, at jeg kalder slaverne til frihed og sætter herrerne fra bestillingen, fordi jeg siger, at det er bedre at dyrke herren end at frygte ham. 'Akkurat ligesom klienter og morgenhilsere gør?' Den, der siger dette, glemmer, at dét, der er nok for en gud, ikke kan være for lidt for en herre. Den, der dyrkes, elskes også. Kærlighed kan ikke forenes med frygt. (19) Derfor synes jeg, at du handler helt rigtigt, når du ikke vil have, at dine slaver skal frygte dig, men irettesætter dem med ord. Det er kun umælende dyr, man opdrager med pisk. Det er ikke enhver fornærmelse, der skader. Men det er forkælelse, der gør os vanvittige, så at alt det, der ikke går efter vores hoved, fremkalder vores vrede. (20) Vi opfører os som konger, som glemmer både deres egen styrke og andres svaghed, når de hvidglødende af raseri farer op, som om de havde lidt en uret, selv om deres store lykke holder dem på sikker afstand. Det er ikke, fordi de ikke ved det, men de beklager sig og griber chancen for at skade. De har lidt uret for at begå uret.

21 Jeg vil ikke opholde dig længere, for du har ikke behov for formaning. God moral har blandt andet det ved sig, at den er selvberoende og uforanderlig. Dårlig moral er kortlivet, ændrer sig ofte, ikke til det bedre, men til noget andet.

Hav det godt.

Seneca 48

1 Det brev, du sendte mig, da du var ude at rejse, og som var lige så langt som rejsen selv, skal jeg nok svare på. Jeg må lige have lidt tid alene for at finde ud af, hvad jeg skal råde dig til. For når du beder om et råd, har du også haft tid til at tænke på, om du skulle gøre det. Jeg behøver det mindst lige så meget, for man har jo brug for mere tid til at løse et problem end til at stille det, især når vi ikke har gavn af det samme. (2) Taler jeg igen som en epikuræer? Nej, jeg har gavn af det samme som du. Jeg er jo ikke din ven, hvis ikke den mindste ting, der har med dig at gøre, er mit anliggende. I kraft af venskabet er vi fælles om alt. Medgang og modgang angår ikke bare den enkelte, livet er til fælles bedste. Man kan ikke leve lykkeligt, hvis man kun har sig selv for øje og vender alt til egen nytte. Du skal leve for den anden, hvis du vil leve for dig selv. (3) Sådan et fællesskab, som man værner om med omhu og respekt, som forbinder os

mennesker med hinanden og går ud fra, at der er en fælles menneskeret, tjener også i særlig grad til at få det personlige venskabsbånd til at trives, som jeg talte om. Mennesker har meget til fælles, venner har alt.

4 Det er det, kæreste Lucilius, jeg foretrækker, at de lærde folk belærer mig om: Hvad jeg skylder en ven, og hvad jeg skylder et menneske, frem for, hvor mange måder man kan sige 'ven' på, og hvor mange betydninger ordet 'menneske' har. Så langt er visdom og tåbelighed fra hinanden! Hvilken af dem skal jeg tilslutte mig? Hvor vil du have mig hen? Den ene regner mennesket for en ven, den anden regner ikke vennen for et menneske. Den ene søger venskab for egen skyld, den anden for vennens skyld. Du vrider ord fra hinanden og splitter dem op i stavelser. (5) Som om jeg ikke kan skelne mellem det, der skal efterstræbes, og det, der skal undgås, hvis ikke jeg opstiller de mest spidsfindige spørgsmål og løgnagtigt drager falske konklusioner af sande præmisser. Hvor flovt, at vi to fuldvoksne mænd pjatter med noget så alvorligt.

6 'Mus er en stavelse, og mus gnaver ost. Altså gnaver en stavelse ost.' Antag nu, at jeg ikke kan klare det problem. Hvilken fare truer mig på grund af sådan en uvidenhed? Hvilket ubehag? Uden tvivl må jeg frygte, at jeg engang fanger stavelser i en musefælde, eller at bogen på et tidspunkt, hvor jeg er uopmærksom, spiser ost. Med mindre da denne slutning er mere skarpsindig: 'Mus er en stavelse, men en stavelse gnaver ikke ost. Altså gnaver mus ikke ost.'

7 Mage til barnagtigheder! Har vi rynket panden for det? Har vi ladet skægget stå for det? Er det sådan noget, vi underviser i, humørforladte og ligblege? Vil du vide, hvad filosofien giver menneskeheden løfte om? Et godt råd. Én kalder døden på, en anden fortæres af fattigdom, og en tredje pines af rigdom, enten andres eller sin egen. Én er bange for ulykke, en anden længes efter at slippe for sit held. Én mishandles af mennesker, en anden af guderne. (8) Hvorfor finder du så på den slags pjat? Her er spøg ikke på sin plads. Du er kaldet til hjælp for ulykkelige mennesker. Du har lovet at yde bistand til skibbrudne, fanger, syge, fattige og dem, over hvis nakke der hænger en truende økse. Hvor har du dine tanker? Hvad laver du? Den, du svarer med pjat, er et skræmt menneske. Kom ham til hjælp i hans pine, uanset hvad han sidder fast i.²² Fra alle sider strækker man hænderne mod dig og bønfalder dig om hjælp, når tilværelsen er truet eller brudt sammen. Du er deres håb om redning. De beder om, at du trækker

---

22. Den latinske tekst er ufuldstændigt overleveret her.

dem op af malstrømmen og viser dem sandhedens klare lys, når de flakker forvildede omkring.

9 Fortæl dem, hvad naturen har gjort nødvendigt, hvad den har gjort overflødigt, hvor enkle love den har sat, hvor behageligt og ligetil livet er for dem, der følger lovene, men hvor bittert og kompliceret det er for dem, der har mere tiltro til deres forestilling end til virkeligheden. Det er muligt, ordkløveriet har en virkning²³, men sig mig først, hvilke ulykker det hjælper på. Hvilken del af det fjerner begær eller dæmper det? Gid det kun var virkningsløst! Men det skader. Det skal jeg til enhver tid gøre soleklart for dig, at en ædel karakter, som udsættes for den slags spidsfindigheder, bliver mindre og svagere. (10) Jeg skammer mig over at sige, hvilke våben man rækker til dem, der skal til at kæmpe mod tilfældet, og hvordan man ruster dem. Er det vejen til det højeste gode? Gennem filosofiens 'hvis, hvis ikke' og undtagelser, som selv prætors²⁴ embedsmænd vil finde skændige og skammelige at bruge? Hvad andet får I nemlig ud af det, når I bevidst fører den, I udspørger, i vildfarelse, end at han ser ud til at have tabt sagen? Men ligesom prætor skrider ind i retten, gør filosofien det her, den genindsætter ofrene i deres ret. (11) Hvorfor er I gået væk fra jeres vældige løfter? I praler med, at I nok skal sørge for, at hverken guldets eller sværdets glans skal blænde mine øjne, og at jeg uden nogen vaklen vil lade hånt om, hvad folk ønsker og frygter, så hvorfor forfalder I til grammatikernes begynderstof? Hvad siger I?

'Således når man til himmels?'²⁵

Det er nemlig, hvad filosofien stiller mig i udsigt, at den vil gøre mig lig gud. Det er jeg indbudt til, derfor er jeg kommet. Stå inde for dit løfte.

12 Så vidt du kan, kære Lucilius, skal du lægge alle filosofernes undtagelser og forbehold bag dig. Åbenhed og enkelhed klæder det gode. Selv hvis der var meget livstid tilbage, så skulle man spare på den, så der var nok til det nødvendige. Nu, hvor tiden er kort, er det vanvid at lære noget overflødigt!

Hav det godt.

---

23. Den latinske tekst er ufuldstændigt overleveret her.

24. Romersk embedsmand med ansvar for retsvæsenet.

25. Vergils *Aeneide* 9, 641. Oversat af Otto Steen Due, Centrum, 1996.

Seneca 49

1 Det er ganske vist en uinteresseret og overfladisk person, kære Lucilius, som behøver synet af en egn for at komme i tanke om en ven, men velkendte egne vækker indimellem et savn, gemt i vores sjæl. De bringer ikke et tabt minde tilbage, men vækker et sovende. På samme måde bliver smerten hos en sørgende mildnet med tiden, men den melder sig igen ved synet af den afdødes slave, tøj eller hus. Campanien og ikke mindst synet af Neapel og dit kære Pompeii har gjort savnet af dig utrolig nærværende. Jeg ser dig lyslevende for mig. Jeg skal lige til at rejse, jeg ser dig kæmpe med tårerne og forgæves prøve at holde følelserne tilbage.

2 Jeg synes lige, jeg har sagt farvel til dig, for hvad er *ikke* lige sket, hvis man husker det? Jeg har *lige* som dreng siddet hos filosofen Sotion²⁶, jeg er *lige* begyndt at føre retssager, så har jeg ikke længere villet, så har jeg ikke kunnet. Tiden flyver af sted, og det ser man bedst i tilbageblik. Tiden snyder dem, der er optaget af nuet. Uden at vi mærker det, bliver den til hovedkulds flugt. (3) Du vil vide hvorfor. Al den tid, der er gået, er på samme sted. Man ser den under et, den ligger samlet, alt falder i samme dyb. Og der kan jo ikke eksistere lange afstande i noget, der som helhed er kort. Vores liv er et øjeblik, og indtil nu har vi levet mindre end et øjeblik, men selv dette korte tidsspand, der tager sig længere ud, gør naturen grin med. Noget af det lader den os leve som spæde, andet som børn, som unge, noget på en slags glidebane fra ungdom til alderdom, og noget som gamle. Hvor mange trin har den ikke sat i noget så kort! (4) Jeg har *lige* fulgt dig på vej; og dog er dette lige en god del af vores levetid. Husk på, at den, så kort den er, engang vil høre op. Førhen bemærkede jeg ikke, at tiden gik så hurtigt, men nu kan jeg tydeligt se, hvor meget fart den har på. Enten mærker jeg målstregen nærme sig, eller jeg er blevet opmærksom på, hvad jeg taber, og fører regnskab med det.

5 Derfor bliver jeg forarget, når folk bruger størstedelen af denne tid på ligegyldige ting. Tiden rækker ikke engang til det nødvendige, selv om man passer så godt på den, man kan. Cicero siger, at selv om han fik dobbelt levetid, ville han aldrig få tid til at læse lyrikerne. Sådan har jeg det med dialektikerne²⁷. De er tåbelige på en mere kedelig

---

26. Filosof (1. årh. evt.).

27. Her om de filosoffer, der udelukkende beskæftigede sig med logik.

måde. Lyrikerne vil ikke være alvorlige, de andre bilder sig selv ind, at de udretter noget. (6) Du får mig ikke til at sige, at vi skal se bort fra dialektikerne. Vi skal se dem an og hilse på dem i døren, udelukkende for ikke at blive bundet noget på ærmet og tro, at de har fundet de vises sten. Hvorfor piner og plager du dig selv med spørgsmål, som de skarpsindige foretrækker at tage afstand fra én gang for alle frem for at forsøge at løse? Den trygge, der flytter, når det passer ham, kan samle småting sammen. Men når fjenden er tæt på, og soldaten får ordre til afgang, tvinger nødvendigheden ham til at smide det, han har haft ro til at samle sig i fredstid. (7) Jeg har ikke tid til at gå på jagt efter tvetydige ord og prøve min fiffighed af på dem.

Se hvilke folk der mønstres, og hvilke byer der hvæsser
våben bag spærrede porte.²⁸

Sådan en altomfattende krigslarm kræver, at jeg reagerer med stort mod. (8) I modsat fald ville folk med rette kunne kalde mig afsindig. Gamle mænd og kvinder samler sten for at forstærke murene, bag portene står de unge soldater og venter eller kræver tegn til at gøre udfald, fjendens lanser dirrer mod portene, og selve jorden ryster af undermineringer og underjordiske gange, men jeg sidder i ro og mag og pusler med spørgsmål som: 'Hvad du ikke har mistet, har du, men du har ikke mistet horn, altså har du horn' og andre skarpsindigheder af samme vanvittige format. (9) Du har lov til at betragte mig som lige så afsindig som dialektikerne, hvis jeg bruger tid på sådan noget.

Jeg er også under belejring nu. I det tilfælde, hvor jeg under en belejring var truet af en ydre fare, skærmede en mur mig dog mod fjenden. Nu er det dødbringende hos mig selv. Jeg har ikke tid til den slags fjolleri, jeg har en kæmpe opgave mellem hænderne. Hvad skal jeg gøre? Døden forfølger mig, livet flygter væk. (10) Vis mig, hvad jeg skal stille op med det. Få mig til ikke at flygte fra døden, få livet til ikke at flygte fra mig. Giv mig mod over for vanskeligheder og over for det uundgåelige, fjern tidens snærende bånd. Få mig til at se, at det gode i livet ikke beror på dets udstrækning, men på dets brug, og at det sker, endda tit, at den, der har levet længe, har levet for lidt. Sig til mig, når jeg skal til at sove: 'Måske vågner du ikke'. Sig til mig, når jeg er kommet op: 'Du kommer måske ikke til at sove mere'. Sig til mig, når jeg går ud: 'Du vender måske ikke

---

28. Vergils *Aeneide* 8, 385-6. Oversat af Otto Steen Due, Centrum, 1996.

tilbage', og når jeg kommer hjem: 'Du går måske ikke ud igen.' (11) Du tager fejl, hvis du tror, at det kun er, når man sejler, afstanden mellem liv og død er kort. Hvor som helst er afstanden lige så lille. Det ser ikke ud til, at døden er så nær alle vegne, men det er den. Spred det mørke, jeg går i, og du får lettere ved at videregive mig det, jeg er klar til. Naturen har givet os evnen til at lære og en ufuldstændig fornuft, som dog kan fuldstændiggøres. (12) Tal med mig om retfærdighed, om fromhed, om nøjsomhed og om den dobbelte skam, både den, der afholder os fra andres kroppe, og den, der beskytter os selv. Lad være med at føre mig ad omveje, så når jeg lettere mit mål. For, som tragediedigteren siger: 'Sandhedens tale er klar'²⁹. Derfor bør den ikke forplumres. Folk, der stræber højt, har mindst af alt brug for dygtige dialektikeres vidtløftigheder. Hav det godt.

Seneca 50

1 Jeg fik dit brev mange måneder efter, at du havde sendt det. Jeg fandt det derfor overflødigt at spørge ham, der kom med det, hvordan det gik hos dig. Han må have en meget god hukommelse, hvis han kan huske det. Dog håber jeg, at du allerede lever sådan, at jeg under alle omstændigheder ved, hvad du gør. Hvad foretager du dig nemlig andet end dagligt at forbedre dig selv? Du skærer noget af dine fejl, og du indser, at de laster, som du troede lå i omstændighederne, er dine egne. Nogle laster tilskriver vi situationen, men de følger os, hvor vi end tager hen.

2 Harpaste, den nar³⁰, min kone ejede, er, som du ved, forblevet i mit hus som en byrde. Selv har jeg den største afsky for den slags uhyrer. Hvis jeg på noget tidspunkt vil more mig over en nar, behøver jeg ikke at lede længe - jeg ler ad mig selv. Denne her nar mistede pludselig synet. Det er utroligt, det, jeg fortæller, men det er rigtigt: Hun ved ikke, hun er blind. Hun bliver ved med at bede sin hjælper om at få lov til at komme ud. Hun siger, huset er mørkt. (3) Du må forstå, at det, som vi griner ad hos hende, sker for os alle. Ingen indser sin gerrighed og sit begær. De blinde beder dog om

---

29. Euripides' tragedie *Fønikerinderne*, v. 469.

30. Rige romere holdt undertiden dværge og narre som underholdning.

en vejleder, men vi flakker om uden. Vi siger: 'Jeg er jo ikke ærgerrig. Man kan bare ikke leve anderledes i Rom. Jeg er ikke ødsel. Det er dyrt at bo her. Det er ikke min fejl, at jeg er vredladen, at jeg endnu ikke har lagt mit liv i faste rammer. Det er, fordi jeg er så ung'.

4 Hvorfor lyver vi for os selv? Vores problem er ikke udenfor. Det er i os, det sidder i selve indvoldene, og grunden til, at vi har svært ved at blive helbredt, er, at vi ikke gør os klart, at vi er syge. Hvis vi tager fat på en kur, hvor lang tid vil det så tage at få bugt med alle disse sygdommes overmagt? Men nu opsøger vi ikke engang en læge. Det ville være lettere for ham, hvis han blev tilkaldt tidligere i forløbet. En ung og uspoleret sjæl ville følge hans anvisninger. (5) Kun den, der har forladt det naturlige, har svært ved at vende tilbage. Vi skammer os over at skulle tilegne os den rette indstilling. Men det er ved gud ikke skændigt at søge en lærer i den slags. Der er intet håb om, at noget så godt kan komme til os ved et tilfælde. Man må slide i det, men sliddet er sandt at sige ikke stort, forudsat vi som sagt begynder at ordne vores sjæl og rette den til, førend fejlene i den hærder. (6) Men jeg opgiver heller ikke håbet for det hærdede. Der er intet, som et vedvarende og opmærksomt arbejde og omhyggelig omsorg ikke kan få magt over. Selv hårdt, bøjet træ kan rettes ud. Varmen kan gøre skæve bjælker lige og tilpasse dem, der er uregelmæssigt formede, efter vores behov. Sjælen rettes endnu lettere til, den bøjer sig og giver mere efter end vand. For hvad andet er sjælen end ånd, der forholder sig på en bestemt måde? Du kan jo se, at ånden både er smidigere og finere end noget andet stof.

7 Men, kære Lucilius, det at ondskaben nu har fat i os, at den længe har bestemt over os, er ingen grund til at opgive håbet. Den gode sjæl bliver ikke til hos nogen før den slette. Den slette tog pladsen først. At lære dyderne er at aflære lasterne. (8) Derfor bør vi tage fat på forbedringen af os selv med endnu mere energi, for når det gode én gang er kommet os i hænde, har vi det for altid. Dyden aflæres ikke. Det modsatte af noget hænger jo ikke fast ved det og kan derfor fjernes og stødes af. Det, som kommer til noget, det passer til, sidder derimod godt fast. Dyden er naturlig, men lasterne er natu-rens modsætning og fjende. (9) Man kan ikke miste de dyder, man har fået, og det er let at passe på dem. Men det første skridt til at nå frem til dem er besværligt, fordi det kendetegner det svage og syge sind at være bange for nyt. Derfor må det tvinges til at begynde. Herefter er lægemidlet ikke bittert, for det giver velvære samtidig med, at det

helbreder. Behaget ved andre lægemidler kommer efter, at man er helbredt, men filosofien er på én gang helbredende og dejlig.

Hav det godt.

Seneca 51

1 Som tingene nu engang er, kære Lucilius, har du Ætna nede hos dig, Siciliens berømteste bjerg. Jeg kan for resten ikke finde en grund til, at Messala eller Valgius³¹ kalder det 'enestående' – jeg har set det hos begge. Der er jo massevis af steder, der udspyr ild, ikke blot bjerge, hvad der er det almindeligste, fordi ild vil så højt op som muligt, men også lavtliggende steder. Jeg må til gengæld efter bedste evne finde mig i Bajæ³², som jeg dog forlod dagen efter, jeg var kommet. Eggen har godt nok en flot natur, men bør undgås, fordi ødselheden har udset sig den som tilholdssted.

2 'Jamen, kan man udtrykke modvilje mod et sted?' Slet ikke, men der er noget tøj, der passer sig bedre for en viis og god mand end andet, og selv om han ikke hader nogen farve, mener han, der er farver, der er mindre passende for den erklæret nøjsomme. På samme måde er der også steder, som den viise eller den, der stræber mod visdom, må holde sig fra, fordi de er uforenelige med den rette levevis. (3) Når han derfor tænker på at trække sig tilbage, vil han aldrig vælge Canopus³³, selv om Canopus ikke forbyder nogen at være nøjsom. Det gør Bajæ heller ikke, men det er ved at blive en lasternes rasteplads. Der tillader ødselheden sig allermest, der er den endnu mere tøjlesløs, som om selve stedet gav lov. (4) Man skal vælge sig et sted, der er sundt, ikke blot for kroppen, men for moralen. Lige så lidt som jeg har lyst til at bo blandt bødler, ønsker jeg at bo mellem værtshuse. At være vidne til, at fulde folk strejfer om på stranden, at der festes løs om bord på skibe, og at søer genlyder af koncertmusik, og

---

31. Gaius Messala Corvinus, romersk statsmand og digter (64 - 8 fvt.). Valgius Rufus, romersk digter (slutningen af 1. årh. fvt.).

32. By ved Napolibugten. På grund af den smukke beliggenhed og varme kilder blev byen et yndet feriested for den romerske overklasse. Bl.a. Cæsar og Nero havde villaer her.

33. By i Nildeltaet, i romersk tid berygtet for overklassens udsvævende luksusliv.

hvad det udsvævende liv ellers i sin lovløshed ikke blot gør forkert, men roser sig af, hvad skal det til for?

5 Vi bør sørge for at flygte så langt væk som muligt fra lokkende laster. Sjælen skal hærdes og holdes langt væk fra indbydende nydelser. En enkelt vinterlejr var nok til at svække Hannibal, og ham, som hverken sneen eller Alperne havde kunnet tæmme, tog det behagelige Campanien³⁴ kræfterne fra. Han vandt med våben, men lasterne vandt over ham. (6) Vi skal også føre krig og af den slags, hvor der aldrig er et øjeblik ro. Først og fremmest skal nydelserne nedkæmpes. Som du ser, har de forført selv barske naturer. Hvis man gør sig klart, hvor mægtig en fjende, man er oppe imod, forstår man, at man ikke skal gå nænsomt eller blidt til værks. Hvad skal jeg med varmtvandsbassiner og med svedebade, hvor tør og varm luft lukkes ind for at rense kroppen? Al sved skal komme af hårdt arbejde! (7) Hvis vi gjorde som Hannibal, ændrede kurs og lod være med at kæmpe for i stedet at have som mål at forkæle kroppen, ville enhver med rette kritisere vores passivitet som upassende. Den er farlig for den, der har sejret, og endnu mere for den, der er lige ved. Vi har mindre frihed end de, der fulgte de puniske felttegn³⁵. En større fare venter os, hvis vi giver op, og en stadig større opgave, hvis vi holder ud.

8 Det er tilfældet, der fører krig mod mig, men jeg vil ikke gøre, som det siger, jeg vil ikke acceptere åget. Tværtimod vil jeg ryste det af mig, hvad der kræver større styrke. Sjælen må ikke blive slap. Hvis jeg først giver efter for sanseligheden, må jeg også give efter for smerte, anstrengelse og fattigdom, og ambitioner og vrede vil ønske samme ret over mig. Rigtig mange affekter vil trække i mig eller rettere flå mig i stykker. (9) Det er friheden, der er stillet i udsigt. Så stor en gevinst kræver slid. Du vil vide, hvad friheden er: Ikke at være underlagt noget, hverken nødvendighed eller ulykker, at trække tilfældet ned i øjenhøjde. Den dag, jeg har indset, at tilfældet har større magt, har det mistet sin magt. Vil jeg finde mig i tilfældet, når døden er op til mig?

---

34. Under den 2. puniske krig (218 - 201 fvt.) var den karthagiske feltherre Hannibal gået ind i Italien med sin hær og var en stor trussel mod Rom, men vandt af forskellige grunde ikke den afgørende sejr. Romerske historikere forklarede det med, at det behagelige liv i vinterlejr i Campanien svækkede hans soldater.

35. Dvs. Hannibals soldater. Romerne kaldte karthagerne punerne.

10 En mand med disse overvejelser er nødt til at færdes i en alvorlig og ophøjet natur. Alt for stor idyl svækker sjælen, og der er ingen tvivl om, at omgivelserne kan nedbryde kræfterne. Trækdyr, hvis hove er hærdet på hårdt underlag, kan klare en hvilken som helst vej, men de, der er fedet op på bløde og sumpede græsgange, bliver hurtigt slidt ned. En soldat fra en hårdfør egn er mere tapper, mens bymennesker og husslaver er slappe. De hænder, der er flyttet fra ploven til våbnene, skyr ikke nogen anstrengelse. Den, der skinner indsmurt i olie³⁶, falder i det første støv. (11) Livet i en barskere egn styrker karakteren og målretter den til store bedrifter. Liternum³⁷ blev et bedre eksil for Scipio³⁸ end Bajæ. Et så stort fald skal ikke have så behagelige rammer. De, som tilfældet først overlod den politiske magt i Rom, C. Marius, Cn. Pompejus og Cæsar³⁹, byggede ganske vist villaer i Bajæ-området, men på toppen af bjergåsene. Det virkede mere militærisk fra et højtliggende sted at have udsyn over det landskab, der strakte sig vidt og bredt under dem. Læg mærke til, hvilken grund de valgte at bygge på, og hvad de byggede, og du vil forstå, at det ikke er villaer, men militærlejre. (12) Tror du, M. Cato⁴⁰ nogensinde ville have slået sig ned i Bajæ? Så kunne han holde regnskab med de utro hustruer, der sejlede forbi, de mange slags både i forskellige farver og alle de roser, der flød over hele søen, og han kunne høre på natlig skrål og sang. Mon ikke han hellere ville være blevet inden for den vold, som han egenhændigt havde opført på en enkelt nat? Skulle enhver virkelig mand ikke foretrække at blive vækket af et trompet-signal fremfor af musik?

13 Men nu har vi længe nok ført en sag mod Bajæ, det vil vi aldrig have mod lasterne. Dem skal du forfølge uden hverken rist eller ro, Lucilius, det beder jeg dig om; de kender nemlig heller ikke hverken rist eller ro. Kast alt det bort, som flænses dit hjerte. Hvis ikke det kunne fjernes på anden måde, skulle selve hjertet rives ud sammen med

---

36. Atleter, der trænede på palæstraer (sportspladser), smurte sig ind i olie. De ville ifølge Seneca ikke kunne klare militærlivets strabadser.

37. By i Campanien.

38. Scipio Africanus den Ældre (235 - 185 fvt.), romersk general, der i 202 besejrede Hannibal i det afgørende slag i den 2. puniske krig. Pga. beskyldninger om bestikkelse forlod han Rom og slog sig ned på sit landsted i Liternum. I brev 86 giver Seneca en beskrivelse af Scipios villa der.

39. Gaius Marius (157 - 86 fvt.), romersk general. Pompeius (106 - 48 fvt.), romersk statsmand.

40. Marcus Porcius Cato (95 - 46 fvt.), romersk statsmand, kendt for sin høje moral og sine kompromisløse holdninger.

det. Fordriv først og fremmest nydelserne, og anse dem for de mest hadefulde fjender. Ligesom de tyve, ægypterne kalder 'filetai'⁴¹, omfavner de os for at kvæle os.

Hav det godt.

Seneca 52

1 Hvad er det, kære Lucilius, som trækker os i én retning, når vi er på vej i en anden, og skubber os mod det, vi gerne vil væk fra? Hvad er det for en modstander, vi er oppe imod, som forhindrer os i hvert øjeblik at vide, hvad vi vil? Vi vakler mellem forskellige planer. Vi vælger ikke frit, uafhængigt og for altid.

2 'Dumheden', siger du, 'er ikke sikker på noget og kan ikke beslutte noget for længere tid'. Men hvordan eller hvornår river vi os løs fra den? Ingen har i sig selv kræfter nok til at slippe væk. Man har brug for, at en anden rækker hånden ud og leder én. (3) Epikur siger, at nogle få når frem til sandheden uden andres hjælp, de baner sig selv vej. Han fremhæver især dem, som har tilskyndelsen i sig selv og egenhændigt gør fremskridt. Andre behøver hjælp udefra og flytter sig ikke, uden at nogen går foran, men er gode til at gå bagved. Han siger, Metrodor⁴² var en af dem. Nok var hans begavelse fremragende, men den var dog af næstbedste rang. Vi er ikke af første sortering, vi er heldige, hvis vi kommer med i anden. Du skal ikke se ned på den mand, der kan blive hjulpet af en andens velgerning. Det er en stor ting at ønske at blive hjulpet.

4 Desuden vil du finde endnu en slags mennesker, som man ikke skal rynke på næsen ad. De kan tvinges og drives til det rette og har ikke så meget behov for en vejviser som for en medhjælper og – for at sige det sådan – en fast hånd; det er en tredje type. Hvis du også vil have et eksempel på det, så nævner Epikur, at Hermarchos⁴³ var sådan. Derfor gratulerer han den første, den anden ser han op til, for selv om begge når til samme mål, er det dog en større fortjeneste at have opnået det samme med et vanskeligere stof. (5) Tænk dig to bygherrer, der har opført to ens huse, lige høje og flotte. Den

---

41. Ordet ellers ukendt.

42. Elev af Epikur.

43. Elev af Epikur.

ene fik en byggeklar grund, og der skred arbejdet frem. Den anden sled med at få fundamentet lagt i en blød og fugtig jord, og det kostede store anstrengelser at gøre den fast. Man kan se alt, hvad den første har lavet, men den største og tungeste del af den andens arbejde er skjult.⁴⁴ (6) Nogle karakterer har let ved det og flytter sig frit, andre må man så at sige tage hånd om, og de har nok at gøre med selve grundlaget. Den heldigste er efter min mening den, der ikke har haft noget besvær med sig selv, men den mest beundringsværdige er den, der besejrer sin egen onde natur og ikke fører sig frem til visdommen, men slæber sig derhen.

7 Du ved nok, at det er sådan en hård og besværlig karakter, vi har fået. Vejen går gennem forhindringer. Lad os tage kampen op og kalde på hjælp. 'Hvem skal vi kalde på', spørger du, 'den ene eller den anden?' Du skal også vende tilbage til vores forgængere, de har tid nok. Vi kan få hjælp ikke blot af de nulevende, men også af dem, der har levet.

8 Men af de nulevende skal vi ikke udvælge dem, der river ord af sig i en vældig fart, vender og drejer almindeligheder og samler publikum under private former, men dem, hvis lære er deres liv, som siger, hvad man skal gøre, og gør det, og som siger, hvad der er forkert, og aldrig bliver grebet i noget, de har advaret imod. Vælg som hjælper den, som du får større beundring for, når du ser ham, end når du hører på ham. (9) Jeg vil slet ikke forhindre dig i også at høre på dem, som plejer at indbyde publikum og forelæse, forudsat at de træder frem for folk med den hensigt at blive bedre og forbedre, hvis de altså ikke er drevet af egne ambitioner. Hvad er nemlig værre end en filosofi, der jager efter bifald? Roser en syg mand nogensinde den læge, der skærer i ham? (10) Vær stille, vær med og vær åben for helbredelse. Kommer I alligevel med udbrud, kan jeg kun høre det som klage, når man rører ved jeres laster. Ønsker I at vise, at I er opmærksomme og ikke ligeglade med det vigtige emne, må I gerne det. Men jeg kan naturligvis ikke gå med til, at I vurderer og bedømmer én, der er bedre end jer. Hos Pythagoras⁴⁵ skulle elever holde mund i fem år. Mon de så straks derefter fik lov til også at udtale deres ros?

---

44. Den latinske tekst er ufuldstændigt overleveret her.

45. Den kendte filosof (født ca. 580 fvt.) grundlagde i Kroton i Syditalien et filosofisk-religiøst broderskab, hvis medlemmer var underlagt en streng asketisk disciplin.

11 Det er også tåbeligt at forlade auditoriet i godt humør med de uvidendes bifald i ryggen. Hvilken glæde har du af at blive rost af mennesker, som du ikke selv kan rose? Når Fabianus⁴⁶ holdt foredrag, var tilhørerne afdæmpede. Indimellem lød der høje bifaldråb, men de var fremkaldt af indholdets betydning, ikke af behaget ved den ubesværede og velklingende talestrøm. (12) Der skal være forskel på udbrud i teatret og i skolen. Det er også en kunst at rose. Hvis man er opmærksom, afgiver alting alle mulige tegn, og man kan opfange karaktertræk i selv de mindste ting. Skamløshed kan vise sig alene i måden at gå på, i en håndbevægelse, et enkelt svar blandt mange, en finger ført til hovedet og en vending med øjnene. Et grin kan afsløre frækhed, ansigtsudtryk og kropsholdning vanvid. Den slags ting kommer frem i tegn. Du vil finde ud af, hvordan en person er, hvis du lægger mærke til, hvordan han roser og bliver rost. (13) Tilhørerne rækker hænderne frem mod filosofen fra alle sider, og han drukner i flokken af beundrere. På den måde er det ikke længere ros, hvis du forstår, men klage over en død. Sådanne råb skal være forbeholdt de kunstarter, der har til formål at behage folk. Filosofien kræver ærefrygt. (14) Unge mennesker skal have lov til engang imellem at give efter for en impuls, men vel at mærke kun, når det er en impuls, og når de simpelthen ikke kan tie stille. Sådant et bifald opmuntrer også tilhørerne og skærper de unges videbegær. Men deres opmærksomhed skal rettes mod indholdet, ikke mod de fine formuleringer. Ellers skader veltalenheden dem, hvis den ikke skaber lyst til sagen, men til sig selv.

15 Jeg vil ikke sige mere om det lige nu. Der mangler nemlig en ordentlig og omfattende behandling af, hvordan man holder filosofiske foredrag, hvad man kan tillade sig over for publikum, og hvad publikum kan tillade sig over for en. Der er ingen tvivl om, at filosofien tager skade, når den sælger sig. Den kan vises frem i det allerhelligste af templet, men det kræver en tempeltjener, ikke en sælger.

Hav det godt.

---

46. Filosof og lærer for Seneca. Hans evner som taler er omtalt i brev 40.12.